

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

Viite: Asiantuntijalausuntopyyntö asiana HE 191/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Asia: Vanhusasiavaltuutetun lausunto

Vanhusasiavaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksiään hallituksen esityksestä vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

Vanhusasiavaltuutetun lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. **Arvioimme hallituksen esitystä ikääntyneiden ihmisten aseman ja oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.**

Vammaispalvelulain muutosesitys heikentää yksiselitteisesti iäkkäiden vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista ja asemaa.

Hallituksen esityksen pääasiallisessa sisällössä esitetään lain tarkoituksiksi, että se toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa. Kuitenkin lakiehdotuksen 2 § mukaisessa soveltamisalassa esitetään rajausta siitä, että *'avun, tuen tai huolenpidon tarve johtuu pääasiassa muusta kuin iäkkäänä alkaneesta ja tyypillisesti iäkkäillä henkilöillä esiintyvistä sairauksista tai yleisestä vanhuudesta johtuvasta rappeutumisesta taikka heikkoudesta'*. **Esityksen mukainen ikääntymisrajaus ei toteuta oikeutta yhdenvertaisuuteen.**

Vammaispalvelut on tarkoitettu vammaisille henkilöille. Vammaisuus tai etenkin vaikeavammaisuus ei ole tavanomaista ikääntymistä. Esityksessä käytetty ikääntymisrajaus on epäselvä. Se tulee todennäköisesti käytännössä rajaamaan palveluista pois lähes kaikki, joiden vammaisuus on ilmennyt yli 65-vuotiaana mukaan lukien ne, jotka ovat vaikeavammaisia.

Vanhusasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että esityksen mukainen ikääntymisrajaus poistetaan.

Esityksessä viitataan vuonna 2016 voimaan tulleeseen YK:n vammaissopimukseen ja sen tarkoitukseen. Tässä yhteydessä todetaan, että *'Vammaissopimuksen tarkoituksena on kattaa vammaisuuden käsite mahdollisimman laajalti'* sekä *'Tarkoituksena ei ole rajata minkäänlaista vammaisuutta yleissopimuksen soveltamisen ulkopuolelle'*. **Esitetty ikääntymisrajaus rajaa pois valtaosin ne henkilöt, joilla vammaisuus, mukaan lukien vaikeavammaisuus on ilmennyt yli 65-vuotiaana.** Muualla lainsäädännössä ei yli 65-vuotiaille ole turvattu palveluita samalla tavalla subjektiivisesti.

Mikäli ikääntymisrajaus tulee voimaan, osa vaikeavammaisista yli 65-vuotiaista jää ilman heidän päivittäiselle elämälle ja kotona asumiselle välttämättömiä palveluja. Tilalle on nyt esitetty sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain mukaisia palveluja, mutta ne voivat korvata vain osan vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja ne ovat harkinnanvaraisia ja määrärahasidonnaisia.

Ikääntymisrajaus tulee heikentämään erityisesti iäkkäiden vaikeavammaisten ihmisten kotona asumisen mahdollisuuksia.

Esityksessä arvioidaan ikääntymisrajauksen vaikutuksia esteettömän asumisen tuen kustannuksiin. Vaikutusarvioinnissa todetaan, että *'samalla riskinä olisi se, että osa tarpeellisista asunnon muutostöistä jäisi tekemättä, mikä käytännössä kasvattaisi painetta lisätä kotiin annettavia palveluita tai siirtää asiakkaita palveluasumiseen'* ja että *sen kustannusvaikutus palveluiden järjestämiseen saattaisi olla huomattava.*

Nykyisen lain mukaiset **kodinmuutostyöt** ovat monelle yli 65-vuotiaana vaikeasti vammautuneelle välttämättömiä omassa kodissa selviytymiseen ja siihen, että kotona voi saada apua päivittäisissä toimissaan (wc, pesutilat, vuoteeseen pääsy, liikkuminen asunnossa ja ulos jne.). Mikäli ikääntymisrajaus hyväksytään, jää sen seurauksena tarpeellisia kodinmuutostöitä tekemättä kokonaan, palveluiden tarve kasvaa ja omaishoito vaikeutuu. Syynä tähän ovat sosiaalihuoltolain palveluiden harkinnanvaraisuus ja määrärahasidonnaisuus sekä asiakkaalle tulevat maksut.

Vanhusasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että oikeus kodinmuutostöihin yli 65-vuotiaana vaikeasti vammautuneilla henkilöillä sisällytetään edelleen vammaispalvelulakiin. Vaikutus kokonaiskustannuksiin olisi hyvin vähäinen tai jopa negatiivinen.

Samoin oikeus kuljetuspalveluihin yli 65-vuotiaana vaikeasti vammautuneilla on sisällytettävä edelleen vammaispalvelulakiin vanhusasiavaltuutetun näkemyksen mukaan. Jos heidät suljetaan näiden kuljetuspalveluiden ulkopuolelle, niin se heikentää heidän mahdollisuuksiaan kotona asumiseen, omien asioiden hoitamiseen sekä osallisuuteen.

Hallituksen esityksessä todetaan, että varovaisesti arvioiden muutos heikentää selvästi 10 000 vammaisen iäkkään tilannetta. Kuljetuspalvelua käytetään silloin, jos henkilöllä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän ei pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia (25§).

Sosiaalipalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut ovat harkinnanvaraisia, määrärahasidonnaisia ja asiakkaalle kertyy niistä kuluja. Hallituksen esityksessä arvioidaan, että ikääntymisrajausvaikutukset kuljetuspalveluiden kokonaiskustannuksiin ovat 2,7 miljoonaa euroa vuodessa koko maan tasolla. Tämä summa säästyisi asiakkaalle koituvien maksujen kautta, jos he saisivat sosiaalihuoltolain mukaisia kuljetuspalveluita. Koska taloudellisten vaikutusten arvioissa on paljon epävarmuutta, voi säästö olla tätä summaa selvästi pienempi.

Ikääntymisrajausta on perusteltu ainoastaan kustannusten kasvulla, jossa viitataan iäkkäiden määrän kasvuun. Yli 65-vuotiaana vammautuminen ja varsinkin vaikeasti vammautuminen ei ole tavanomaista ikääntymistä. Vammaispalveluita myönnetään vammaiselle henkilölle yksilöllisten tarpeiden perusteella. **Yli 65-vuotiaana vammautuneiden tai vaikeasti vammautuneiden määrässä ei tule tapahtumaan ”hallitsematonta kasvua” kuten esityksessä mainitaan.** Sen sijaan yli 65-vuotiaiden keskuudessa vaikeasti vammautuminen on yhä harvinaisempaa. Vammautuneissa iäkkäissä on erityisen paljon pienituloisia.

Esitetyssä taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on erityisen paljon epävarmuuksia, ja on todennäköistä, että ikääntymisrajausvaikutukset ovat varsin pieniä, jos osa yli 65-vuotiaista vammaisista henkilöistä päätyy saamaan muita sosiaalihuollon palveluja. Laskelmissa ei ole otettu huomioon sitä, että vaikeat toimintakyvyn ongelmat ovat selvästi yleisempiä alimmissa tuloluokissa. On siis todennäköistä, että varsin suurelta osalta heistä ei peritä asiakasmaksuja tai ainakin ne peritään alennettuina. Näin ollen taloudelliset kokonaisvaikutukset voivat olla pienempiä kuin nyt on esitetty.

Hallituksen esityksen ikääntymisrajaus syrjii erityisesti vaikeasti vammautuneita iäkkäitä eikä edistä yhdenvertaisuutta. Yli 65-vuotiaana sokeutunut ja/tai kuulonsa ja/tai liikuntakykynsä menettänyt on vaikeavammainen. Kuten hallituksen esityksessä kuvataan, vammaisuuden taustalla on monia tekijöitä. Kaikilla vaikeavammaisilla henkilöillä täytyy olla yhdenvertaiset oikeudet saada vammaisille tarkoitettuja palveluja.

Ikä ei voi olla peruste sulkea kategorisesti pois vammaispalveluiden piiristä. **Nyt esitetty ikääntymisrajaus tulee todennäköisesti sulkemaan pois valtaosin ne, joilla vammaisuus, mukaan lukien vaikeavammaisuus, on ilmennyt yli 65-vuotiaana.** Sosiaalihuoltolaki ei ole päällekkäinen vammaispalvelulain kanssa, vaan kuten esityksessä todetaan,

vammaispalvelulain tarkoitus on turvata subjektiivinen oikeus niihin välttämättömiin palveluihin, joita ei sisälly yleislakeihin. Uudistuksen tarkoitus on lisätä yhdenvertaisuutta. Esityksen sisältämän ikääntymisrajausvuoksi tavoite ei voi toteutua. Ikääntymisrajausvuoksen kriteereiden täyttymisen arviointi tulee olemaan erittäin vaikeaa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille.

Helsingissä, lokakuun 26 päivänä 2022

Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo

Erityisasiantuntija Marjut Vuorela

